

5. Жулина Е. Европейские системы оплаты труда : [Электронный ресурс] / Е. Жулина, Н. Иванова. – Режим доступа : http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/89767/Ivanova_-_Evropejskie_sistemy_oplaty_truda.html#note_6.
6. Либанова Э. Кому выгодно дешевая рабочая сила? : [Электронный ресурс] / Э. Либанова. – Режим доступа : <http://zn.ua/articles/49865/>.
7. Пазюк О. Проблеми безробіття в Україні / О. Пазюк // Україна : аспекти праці. – 2004. – № 2. – С. 3-10.
8. Плакся В. И. Безработица : теория и современная практика (социально-экономический аспект) / В. И. Плакся. – М. : РАГС, 2005. – С. 14.
9. Ринок праці у 2010 році : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
10. Самые востребованные на рынке труда – слесари и повара : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/economics/5131144/>.
11. Семикіна М. В. Індикатори економічної та соціальної ефективності мотивації праці / М. В. Семикіна // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 10. – С. 181-189.
12. Соціально-економічне становище України за 2009 рік : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
13. Соціально-економічне становище України за 2010 рік : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
14. Украина в пятерке лидеров по эмиграции : [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://news.mail.ru/society/4756708/>.
15. Юрченко В. В. Ринок праці України: сучасний стан та шляхи реформування / В. В. Юрченко, В. О. Романишин // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 6 (36). – С. 214-219.
16. Статистические данные по рынку рабочей силы Евросоюза : [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Стадник М.Є., Пушак Я.Я.

УДК 338.439.222

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА – ГАРАНТІЯ ЗМІЦНЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Постановка проблеми. Рівень розвитку будь-якої країни визначається добробутом її населення, а рівень її безпеки – ступенем захищеності її громадян. Оскільки основною фізіологічною потребою людини є потреба у достатній кількості продуктів харчування необхідної якості та складу, то продовольчу безпеку можна вважати основним складовим елементом національної безпеки країни.

Продовольча проблема – одна із найважливіших у всьому світі. У стратегії національної політики провідних країн світу, як на внутрішньому, так і зовнішньому рівні, вагоме місце відводиться продовольчій безпеці. Завдяки підтримці вітчизняних агровиробників та збереженню національних природних ресурсів розвинуті країни світу забезпечують стабільне продовольче постачання, зростання національної економічної могутності, розв'язання соціальних проблем, зміцнення міжнародних позицій.

Продовольча криза має глобальне значення. Вона підриває здоров'я більше одного мільярда чоловік і безпосередньо загрожує чверті населення країн, що розвиваються, нормальним умовам життя та праці в цих країнах, а також до 5% населення розвинутих країн. За даними експертів ООН, протягом двох останніх десятиріч через недоїдання і голод щорічно вмирало близько 50 млн. осіб. Найбільш важкий стан із забезпеченням продовольством населення у 40 найбідніших країнах світу, які входять до так званої «зони голоду», що охоплює екваторіальну частину Африки і Південно-Східну Азію [6, с.1].

Катастрофічні масштаби голоду разом із зниженням народжуваності, погіршенням здоров'я населення, виснаженням природних ресурсів, зростанням екологічних проблем підкреслюють важливість продовольчої безпеки як складової національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування та регулювання продовольчої безпеки на усіх рівнях присвячували свої праці такі фахівці як: Амбросов В.Я., Бабенко А.А., Балабанов В.С., Білик Ю.Д., Бойко В.І., Борщевський П.П., Бузовський Є.А., Власов В.І., Галушко В.П., Гудзинський О.Д., Гойчук О.І., Данилишин Б.М., Дейнеко Л.В., Доманчук Д.П., Дорогунцов С.І., Івануха Р.А., Ільїна З.І., Калашнікова Є.Д., Кваша С.М., Крисанов Д.Ф., Лисецький А.С., Лукінов І.І., Маслаков В.В., Миценко І.М., Паламарчук М.М., Пасхавер Б.Й., Пістун М.Д., Прейгер Д.К., Олійник В.М., Онисько С.М., Румянцева Е.Е., Саблук П.Т., Стефанишин Б.М., Топіха І.Н., Точилін В.О., Трегобчук В.М., Фесина А.А., Хорунжий М.Й., Худолій Л.М., Черевко Г.В., Чернюк Л.Г., Чумаченко М.Г., Шпичак О.М., Шубравська О.В., Юрчишин В.В. та інші. Оскільки ж однотайності у трактуванні суті категорії «продовольча безпека» досі немає, а дана проблема вимагає ще й постійного моніторингу особливо в частині виробництва і споживання продуктів харчування, то дане дослідження і було присвячене цим проблемам.

Мета статті. З'ясування суті категорії «продовольча безпека» та аналіз ефективності функціонування сільськогосподарського виробництва як гарантії зміцнення продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійський термін – (food security) перекладається двозначно: як продовольча безпека та продовольча забезпеченість [4]. Але, зважаючи на погіршення економічної та політичної ситуації в країні, ряд зацікавлених осіб в своїх маніпуляціях та іграх з народом використовують саме термін «продовольча безпека».

Фахівці використовують різні підходи до трактування суті категорії «продовольча безпека»: орієнтація на самозабезпечення продуктами харчування, або на їх імпорт, або на поєднання попередніх варіантів.

Дехто ототожнює «продовольчу безпеку» та «продовольче забезпечення», тобто стверджує, що «продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток» [12].

Разом з тим Гойчук О.І. розглядає «продовольчу безпеку» у вузькому та широкому розумінні відповідно як «стан економіки» та як «гарантовану здатність держави задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті і якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами та їх економічної й фізичної доступності, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників» [5].

Чіткіше трактування поняття «продовольчої безпеки» дали Осипов В. та Маховикова Г. Під продовольчою безпекою вони розуміють «забезпечену відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями здатність держави забезпечити потреби населення продуктами харчування (незалежно від зовнішніх і внутрішніх загроз) в обсягах, якості й асортименті, що відповідають прийнятним стандартам і нормативам» [11].

Найбільш повним можна вважати визначення «продовольчої безпеки» групи білоруських економістів: «продовольча безпека – це забезпеченість продовольчими ресурсами, потенціалом та гарантіями, здатність держави незалежно від зовнішніх і внутрішніх умов чи загроз задовольняти потреби населення країни в цілому і кожного громадянина зокрема продуктами харчування в обсягах, якості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особи, забезпечення здоров'я і розширеного відтворення народонаселення» [2].

Дуже близьким до нього є визначення «продовольчої безпеки», дане Калашніковою Є.Д. та Стефанишин Б.М. Так вони у своєму трактуванні продовольчої безпеки зробили уточнення щодо «задоволення потреб населення країни в цілому й кожного громадянина зокрема в питній воді» [9].

Попри усі позитивні та негативні сторони усіх існуючих трактувань «продовольчої безпеки» в Україні 30 квітня 2004 року затверджено Закон України «Про продовольчу безпеку України», який стверджує, що «продовольча безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну і економічну доступність та якість життєво важливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населенню та забезпечує продовольчу незалежність» [13].

Узагальнюючи усі існуючі трактування «продовольчої безпеки» запропонуємо своє бачення даного поняття: продовольча безпека – це забезпечена відповідними ресурсами та потенціалом здатність держави незалежно від внутрішніх та зовнішніх умов і загроз на принципах самозабезпечення гарантувати населенню країни в цілому та кожному громадянину зокрема фізичну та економічну доступність, якість та безпеку продуктів харчування і питної води в необхідному обсязі й асортименті на рівні фізіологічних норм, що забезпечує фізичний та інтелектуальний розвиток особи, сприяє розширеному відтворенню населення та гарантує соціально-політичну стабільність в країні, її стійкий економічний розвиток, сприяє зміцненню позицій країни на міжнародному рівні.

Виходячи з даного визначення «продовольчої безпеки», слід відмітити, що вона передбачає фізичну та економічну доступність продуктів харчування і їх безпеку.

Під фізичною доступністю продуктів харчування слід розуміти їх наявність на ринку в обсязі, асортименті, складі необхідному споживачам та відповідної якості. Забезпечується вона за рахунок державного контролю за внутрішнім та зовнішнім постачанням продуктів харчування, а також завдяки створенню їх запасів.

Забезпечення населення продуктами харчування має здійснюватись не лише за обсягом чи асортиментом, але важливе значення при цьому має харчова цінність спожитих продуктів, що відображається кількістю спожитих за добу білків, жирів та вуглеводів. Нестача хоч би одного з них, дефіцит вітамінів чи мікроелементів негативно позначаються на здоров'ї населення.

Необхідно також враховувати енергетичну цінність продуктів харчування. Нижньою межею споживання продовольства за оцінками ФАО є рівень споживання, що забезпечує основний обмін речовин в організмі. При цьому фізіологічно необхідний рівень енергетичної цінності спожитого продовольства, за оцінками ФАО, становить в середньому 11 340 кДЖ, а рівень недостатнього харчування визначений в 7 360 – 8 030 кДЖ в день (диференціюється залежно від клімату та напруженості праці) [1, с. 211].

Економічна доступність продуктів харчування – це можливість кожного громадянина країни незалежно від його рівня доходів придбання продуктів харчування необхідного обсягу та складу, щоб забезпечити мінімальну фізіологічну норму споживання.

Держава може гарантувати своїм громадянам економічну доступність продуктів харчування завдяки підтримці достатнього рівня доходів, контролю за рівнем цін на продовольчі товари, а також, використовуючи такий другорядний захід, як підтримка особистих підсобних господарств і дачних ділянок з метою створення умов для самозабезпечення населення продуктами харчування.

Безпека харчування означає відповідність якості сировини й продуктів харчування встановленим вимогам і гарантію безпечного їх споживання [9]. Споживання неякісних продуктів харчування є причиною

зростання числа різноманітних захворювань: отруєнь, алергій, хвороб шлунково-кишкового тракту, онкологічних захворювань тощо, а це, в свою чергу, негативно впливає на стан внутрішньої та зовнішньої торгівлі, інвестиційну привабливість сільського господарства та харчової промисловості недобросовісної країни, доходи і зайнятість окремих категорій населення.

Для забезпечення продовольчої безпеки країни важливе значення має підтримка відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, яке визначається на вартісній або енергетичній основі, як правило, у відсотках за формулою:

$$\text{Самозабезпечення продуктами харчування} = \frac{\text{виробництво продуктів харчування}}{\text{фактичне споживання продуктів харчування}}$$

Як свідчить світовий досвід, надійна продовольча безпека держави забезпечується, якщо 75-80% споживання всіх видів продовольства припадає на вітчизняний ринок. При цьому виділяють пріоритетні види продукції, виробництво яких повинно стати предметом особливої уваги з боку держави. Країни з високим економічним потенціалом, інтенсивно включаючись у світовий ринок, дбайливо підтримують високий рівень самозабезпечення. Наприклад, в США і Франції цей рівень складає близько 100%, в Німеччині – 93, в Італії – 78, навіть бідна родючими ґрунтами Японія притримується 50-відсоткового рівня самозабезпечення. Достатній рівень продовольчого самозабезпечення або продовольчої незалежності досягається тоді, коли по основних групах продовольчих товарів (м'ясо й м'ясопродукти, молоко й молокопродукти, яйця, хліб і хлібопродукти, картопля, овочі та фрукти, олія, цукор, риба та рибопродукти) обсяги імпорту не перевищують його критичний поріг – 30% обсягів їхнього внутрішнього споживання. Виділені вище дев'ять груп продовольчих товарів забезпечують 90% калорійності харчування і є найбільш важливими й незамінними з точки зору збалансованості основних поживних речовин за кількісним і якісним складом [9].

Орієнтація на імпорт продовольчих товарів вважається негативним явищем, оскільки може стати причиною подальшого відставання вітчизняного виробництва, продовольчої залежності від інших країн, а також аж ніяк не може гарантувати безперебійне надходження продуктів харчування. Тому ідеальним варіантом було б оптимальне поєднання самозабезпечення та імпорту, що диференціюється за окремими видами продовольства, за перевагою першого.

Загалом держави світу поділяються на ті, що досягають продовольчої безпеки за рахунок власного виробництва необхідних обсягів продовольства, та на ті, які змушені значну частину продовольчих товарів імпортувати, що вимагає коштів і призводить до посилення їх економічної й політичної залежності від розвинутих країн [5].

Таким чином, забезпечення продовольчої безпеки країни повинне здійснюватись на основі наявних та потенційних можливостей аграрного сектору, тобто на основі дотримання основних вимог забезпечення продовольчої безпеки – підвищення рівня самозабезпечення країни продуктами харчування за допомогою підтримання економічного становища вітчизняних агропромислових виробників й зниження залежності держави від імпорту певної групи продовольчих товарів.

Рівень продовольчої безпеки країни перебуває в прямій залежності від об'ємів виробництва сільськогосподарських продуктів, тобто стану аграрного сектору, який забезпечує наявність базових продуктів харчування, або їх фізичну доступність.

Тому актуальною проблемою продовольчої безпеки є забезпечення належного стану та розвитку аграрного сектору економіки. Нині в АПК зосереджено більше половини виробничих фондів, виробляється близько 50 % ВВП, 2/3 товарів народного споживання, працює майже 40 % населення [5].

На жаль, протягом останніх років сільськогосподарське виробництво залишається збитковим, внаслідок чого знизилася можливість для розширеного відтворення. Таким чином, критичний стан сільського господарства негативно позначається на рівні забезпечення продовольчої безпеки України.

Трудовий потенціал аграрної сфери використовується з низькою ефективністю (продуктивність праці в галузі має сталу тенденцію до зниження, її рівень в 10 разів нижчий за відповідні показники розвинених країн) [10].

Зростання диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, порушення товарно-грошових відносин тощо зумовили майже повну зупинку відтворення основних виробничих фондів, їх фізичне зменшення та неможливість технічного переоснащення сільського господарства. Парк тракторів у сільськогосподарських підприємствах України катастрофічно знизився і ця тенденція набирає обертів. Так, якщо у 2000 р. парк тракторів у сільському господарстві знизився в порівнянні з базисним 1990 р. на 35,6 %, то у 2008 р. – на 56,2 %. Парк зернозбиральних комбайнів відповідно знизився на 39,3 % та 56,1 %, а вантажних автомобілів – на 23,3 % та 50,3 % відповідно (рис. 1). Зменшення фондозабезпеченості аграрної сфери загрожує зниженню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції і відповідно зміцненню продовольчої безпеки країни.

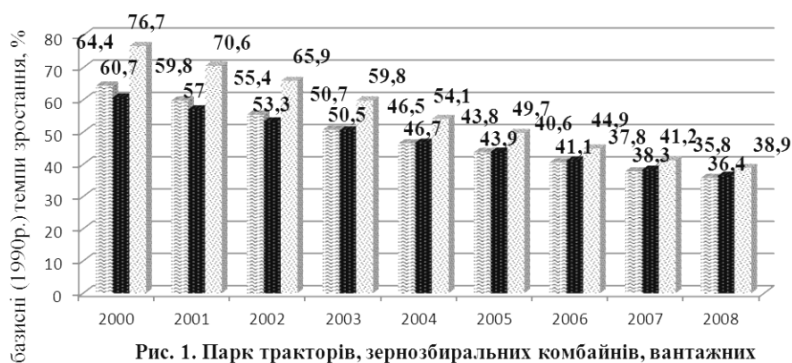

Рис. 1. Парк тракторів, зернозбиральних комбайнів, вантажних автомобілів сільськогосподарських підприємств, 2000-2008 рр.

■ трактори ■ зернозбиральні комбайни ■ вантажні автомобілі

Україна займає друге місце у світі за рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями. Площа сільськогосподарських угідь на душу населення в середньому по Європі становить 0,43 га, в Україні – 0,87. Площа ріллі в Україні становить 32,5 млн. га (78,0 % усіх сільськогосподарських угідь). Для порівняння – у Великобританії, Франції та Німеччині такі показники коливаються в межах 18 – 23 %. Тому, Україну можна віднести до найбільш землезабезпечених країн світу [10].

Проте, екстенсивний розвиток сільськогосподарського виробництва не забезпечує високої його ефективності, адже виробництво продукції цієї галузі в розрахунку на 1 га ріллі низьке. Як свідчать дані рис. 2, по ряду країн світу при збільшенні площі ріллі, що припадає на одного жителя, виробництво продукції з 1 га ріллі поступово знижується.

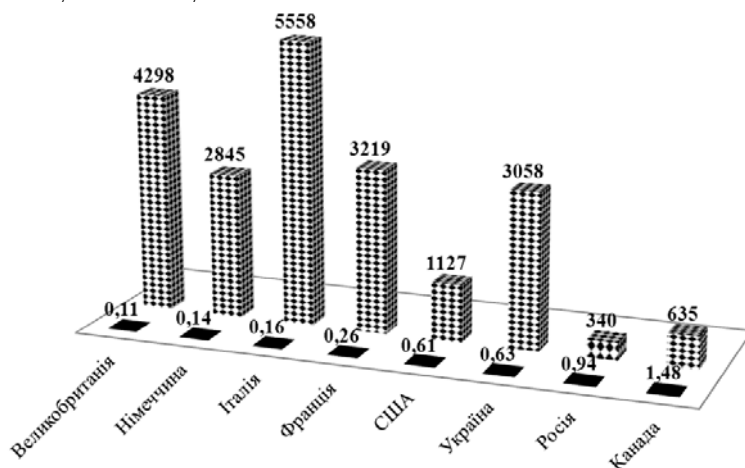

Рис. 2. Потужність сільськогосподарського виробництва країн світу

■ площа ріллі в розрахунку на 1 жителя, га
 ■ виробництво продукції сільського господарства в розрахунку на 1 га ріллі, \$

Загалом, значні площі ріллі, що припадає на одного жителя, свідчать про аграрну спеціалізацію економіки країни. Так, при збільшенні аналізованого показника по ряду країн світу зростає і частка сільськогосподарського виробництва у ВВП країни. При цьому, як уже зазначалось вище, знижується виробництво продукції сільського господарства в розрахунку на 1 га ріллі і на одного жителя. Це свідчить про неефективний розвиток сільського господарства України, попри високу землезабезпеченість населення сільськогосподарськими угіддями, в т.ч. ріллею, і нездатність галузі гарантувати продовольчу безпеку країни (табл. 1).

В Україні порівняно з 1990 р., який прийнято за базу порівняння, виробництво сільськогосподарської продукції протягом 1990-2005 рр. найнижчим було у 2000 р., коли воно знизилось майже наполовину (46,6 %): при цьому виробництво продукції рослинництва знизилось на 34,5 %, а продукції тваринництва – на 56,7 %.

Згідно світової методології кризовим можна вважати рівень обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, що нижчий базового періоду на 30-40 %. Оскільки, в Україні за базовий період вибрано рівень 1990 р., то можна з усією впевненістю стверджувати, що у 2000 р. країна зазнала значної аграрної кризи. 2000 р. став для аграрної сфери економіки України переломним моментом, адже у 2005 р. Україна по виробництву продукції сільського господарства наблизилась до показників, досягнутих країною у 1995 р. До рівня 1990 р. їй ще не вистачає по продукції сільського господарства 36,5 %, а по продукції

рослинництва – 18,9 %. Найбільш проблемним є виробництво продукції тваринництва, яке відстає від рівня 1990 р. на 51,3 %.

Таблиця 1. Потенціал виробництва сільськогосподарської продукції в ряді країн світу

Країна	Площа ріллі в розрахунку на 1 жителя		Частка сільськогосподарського виробництва у ВВП		Виробництво продукції сільського господарства в розрахунку на 1 жителя		Виробництво продукції сільського господарства в розрахунку на 1 га ріллі	
	га	рейтинг	%	рейтинг	\$	рейтинг	\$	рейтинг
Великобританія	0,11	1	1,1	1	410	4	4298	7
Німеччина	0,14	2	1,2	2	406	3	2845	4
Італія	0,16	3	2,7	5	806	7	5558	8
Франція	0,26	4	2,8	6	1003	8	3219	6
США	0,61	5	1,6	3	706	6	1127	3
Україна	0,63	6	7,8	8	286	1	3058	5
Росія	0,94	7	5,5	7	288	2	340	1
Канада	1,48	8	2,6	4	942	5	635	2

* Розраховано за Статистичним щорічником України за 2008 рік та електронними джерелами інформації [3, 7, 8, 14, 15]

Протягом 1990-2008 рр. в Україна змогла наростити виробництво лише соняшнику (в 2,8 рази), картоплі (31,4 %), овочів (34,4 %). Виробництво яєць залишилось майже на тому самому рівні (зросло лише на 2,9 %). Попри це знизилось виробництво таких основних продуктів харчування як зернові культури на 17,2 %, цукрові буряки – на 66,0 %, плоди та ягоди – на 41,1 %, виноград – на 43,8 %, м'ясо в забійній вазі – на 51,0 %, а молоко – на 46,2 %.

У середньому за період 1990-2008 рр. виробництво продукції сільського господарства знизилось на 28,7 %. Але найслабше функціонує сільськогосподарське виробництво в Сумській та Чернігівській областях, в яких у 2008 р. продукції сільського господарства вироблялось менше 1990 р. на 45,5 та 40,5 % відповідно.

Недостатність виробництва сільськогосподарської продукції підриває продовольчу безпеку країни, відтворення її населення, здоров'я нації, соціально-психологічний клімат у суспільстві тощо.

Досягнення в АПК розвинутих країн світу показують, що завдяки ефективному використанню найновіших наукових розробок у галузях агротехніки, біотехнології і агроекології та інтенсивному природокористуванню в аграрній сфері можливо значно знижувати природо-, енерго- і фондомісткість сільськогосподарської продукції та підвищувати її конкурентоспроможність [6, с. 3]. Тому нам необхідно використовувати цей досвід з метою підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та гарантування продовольчої безпеки країни.

При цьому слід пам'ятати, що продуктивні землі вимагають пристальної уваги до себе, ефективного використання та оберігання від розбазарювання і шкідливих впливів, що руйнують ґрунти і знижують їхню родючість. Адже відтворення корисних властивостей ґрунтів потребує великих витрат коштів та часу, а втрачені для використання в аграрному виробництві площі практично не відновлюються.

Внаслідок екстенсивного ведення сільськогосподарського виробництва – високої розораності та землезабезпеченості – та без належних заходів щодо охорони та відтворення земель сільськогосподарського призначення виникає прогресуюча деградація земель.

Відношення ріллі до стабільних сільськогосподарських угідь (пасовища, сіножаті, багаторічні) не повинно перевищувати співвідношення 1:1 [7]. Так, у Франції це співвідношення приблизно складає 1:1, в Угорщині – 1:2, в Англії – 1:3, у США – 1:5 [3]. В той же час в Україні співвідношення ріллі до решти земель сільськогосподарського призначення (пасовищ, сіножатей та багаторічних насаджень) у 2008 р. становило 3,5:1.

Висока розораність сільськогосподарських земель, перенасичення земель ґрунтовиснажливими сільськогосподарськими культурами, розміщення їх без достатнього врахування природних умов, скорочення майже до мінімуму площ під ґрунтовідтворювальними сільськогосподарськими культурами (зернобобовими, одно- та багаторічними травами) призвели до інтенсивного руйнування та деградації земель сільськогосподарського призначення.

За 100 років ґрунти України втратили майже 25 % гумусу. Зростання ж антропогенного навантаження в періоді реалізації політики інтенсифікації сільського господарства не стільки забезпечувало досягнення запланованих світових рівнів урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності поголів'я худоби, скільки знижувало родючість земель. Так, тільки за останні 30 років вміст гумусу в ґрунтах України зменшився майже на 9 % [15].

Внаслідок зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції Україна втрачає свої позиції на світовому аграрному ринку. Таким чином, колишній потужний експортер продовольства, зокрема такого стратегічно важливого, як продовольча пшениця та цукор, поступово перетворюється на його імпортера.

Сільське господарство залишається збитковим протягом останніх років, єдине серед основних галузей національної економіки.

Необхідність вирішення проблем продовольчої безпеки країни вимагає здійснення активної аграрної політики, що дозволить вирішувати комплекс завдань, поставлених перед АПК, щодо забезпечення його розвитку на рівні передових країн світу, а населення – основними продуктами харчування належного

складу по вмісту поживних речовин та якості, підвищення експортних можливостей вітчизняного сільськогосподарського виробництва, створення для працівників села належних умов життя та праці.

Стимулом до нарощування експортних потужностей аграрного сектору економіки країни є стала тенденція до збільшення народонаселення, особливо в арабських країнах, які не мають можливостей до самозабезпечення продуктами харчування зростаючої кількості населення. В зв'язку із цим у світі збільшуватиметься попит на сільськогосподарську продукцію, а Україна має усі необхідні передумови: родючі землі, працьовитих людей, досвід поколінь, для розвитку сільського господарства та перетворення зі звичайного споживача чи імпортера продуктів харчування на потужного експортера і завоювання у цій ролі міцних позицій у всьому світі.

Для досягнення належного рівня фізичної та економічної доступності продуктів харчування необхідною є розробка й впровадження державної концепції і програми забезпечення національної продовольчої безпеки та відновлення сільськогосподарського виробництва. Головною стратегічною метою продовольчої політики має стати нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, досягнення рівня базового 1990 р. у споживанні основних продуктів харчування населенням України та подальше покращення його структури, підвищення якості продовольства.

Висновок. Основними напрямками реалізації зазначених цілей має бути: підвищення життєвого рівня населення та забезпечення платоспроможного попиту на продукти харчування шляхом підвищення рівня номінальної та реальної заробітної плати, соціальних виплат; створення механізму продовольчого забезпечення вразливих верств населення; державна підтримка вітчизняного агропромислового виробництва; ефективне використання наявного ресурсного потенціалу аграрної сфери та формування стійкої сировинної бази постачання; формування сприятливого інвестиційного клімату в сільськогосподарському виробництві шляхом запровадження податкових пільг учасникам інвестиційного процесу; формування механізму економічного стимулювання впровадження новітніх технологій та науково-технічних розробок у галузях агротехніки, біотехнологій і агроєкології; підвищення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції шляхом зниження її природо-, енерго- і фондомісткості; формування цивілізованих регіональних ринків продовольства та вдосконалення зв'язків між ними; забезпечення комплексного підходу до контролю, оцінки та регламентації якості продуктів харчування на всіх етапах їх виробництва, переробки, зберігання і транспортування.

Успішне втілення продовольчої політики дозволить наростити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечити фізичну доступність продуктів харчування та гарантувати продовольчу безпеку країни.

Джерела та література:

1. Аграрная политика : курс лекций / под. ред. В. И. Новикова. – М. : Союз, 1997. – 275 с.
2. Бекенов С. С. Продовольственная безопасность – как составляющая экономической безопасности / С. С. Бекенов // Вестник КРСУ. – 2004. – № 2. – С. 16-22.
3. Використання агровиробничого потенціалу земель та забезпечення сталого розвитку агроєкоосистем : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://netreferata.com/ukr/referat-3351.html>
4. Вишневська Н. М. Основні проблеми продовольчої безпеки та шляхи їх розв'язання : [Електронний ресурс] / Н. М. Вишневська. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AbXbQt0bugEJ:nuwm.rv.ua/metods/asp/vd/v39ek06.doc>
5. Гойчук О. І. Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК / О. І. Гойчук; Миколаївський держ. аграрний ун-т. – Миколаїв, 2004. – 22 с.
6. Економічні трансформації 20-го століття : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gov.ua/ukr/conference/krug_stil_nov_2000/lukinov.htm
7. Жицька Н. Ю. Оцінка антропогенної змінності ландшафту : [Електронний ресурс] / Н. Ю. Жицька, В. В. Морозов, О. В. Морозов. – Режим доступу : <http://hidrotechnik.ru/perspektiva6/perspekti44.html>
8. Земельні ресурси світу : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://content.yudu.com/Library/A1317o/20090204142512/resources/6.htm>
9. Калашнікова Є. Д. Продовольче забезпечення регіону за умов трансформаційної економіки : [Електронний ресурс] / Є. Д. Калашнікова, Б. М. Стефанишин. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2008_6/6.pdf
10. Кармазин Р. Законодавчі перспективи землеустрою як механізму ефективного використання земель / Р. Кармазин // Юридичний журнал. – 2003. – № 5. – С. 29-31.
11. Осипов В. Е. Внутренние и внешние угрозы продовольственной безопасности России : [Электронный ресурс] / В. Е. Осипов, Г. А. Маховикова. – Режим доступа : www.rustrana.ru/article.php?nid=13867.
12. Продовольча безпека : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/rozdil/rozd11.htm>
13. Проект Закону України «Про продовольчу безпеку України» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rada.gov.ua:8080/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=25349
14. Статистичний щорічник України за 2008 рік / за ред. О. Г. Осауленко; Держкомстат України. – К. : Консультант, 2008. – 552 с.

15. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : [Електронний ресурс] : підруч. / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2006. – 396 с. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/970/76/1/2/>

Филипишин И.В.

УДК 334.716

ПРЕДПОСЫЛКИ СИНТЕЗА МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

I. Введение. Теоретико-методологические и концептуальные аспекты синтеза механизма управления развитием предприятия выводятся из множества предпосылок. В то же время, для формирования целостности теоретических положений развития следует учитывать точку зрения Фридмана о иррелевантности предпосылок, снижая, тем самым, важность степени их реализма. Выбор принципов и разработка механизмов управления развитием носит субъективно-объективный характер, поскольку целевые ориентиры определяются посредством выявления и обработки объективных явлений на предприятии и в его рыночном окружении с учетом интересов, предпочтений, опыта и интуиции руководителей.

II. Анализ публикаций. Механизм управления развитием предприятия – это очень сложное устройство управленческих отношений, которые затрагивают различные аспекты его деятельности, разнообразное множество состояний и перспектив. Поэтому важно продолжение научных исследований по таким направлениям, как: структуризация данного механизма [1], разработка методов устранения противоречий и несоответствий внутреннего устройства требованиям экономических систем более высокого уровня [2-4], а также обеспечения стабильного роста и устойчивости [5, 6]. Поиск условий и способов улучшения состояния предприятия ведется в области организационных изменений [6, 7], внедрения новых видов активностей, инноваций, создания компетенций, наращивания потенциала [8-10], стратегического управления [11-13]. В то же время перед специалистами стоит проблема обобщения, фильтрации и согласования теоретических положений для выработки исходных рекомендаций к синтезу эффективного управленческого механизма.

III. Постановка задачи. Целью данной статьи является формирование научно-практических предпосылок для разработки механизма управления развитием предприятия на основе выявленной проблематики, результатов теоретического анализа задач и процессов управления развитием предприятия, обобщения методологических направлений и исследования практических особенностей, условий и тенденций развития промышленных предприятий.

IV. Результаты. В вопросах синтеза управленческого механизма опираются на общую методологию экономической науки, которая включает дедуктивную логику, метод индукции, анализ причинности, системный анализ, эволюционную экономику, теорию экономического роста, теорию рационального использования ресурсов теорию организации, общую теорию систем и другие направления экономической мысли, научные подходы, теории и принципы исследования и организации деятельности предприятий [14]. Предпосылки для разработки механизма управления развитием заложены также в таких методах исследования, как метод дедукции, метод проб и ошибок, метод стратегического обоснования по аналогии.

Основная причина возникновения проблем в развитии и функционировании предприятия, по мнению Р. Гупта [4], кроется в отставании корпоративной стратегии от современных требований, предъявляемых предприятию, разрозненности ее составляющих, и неэффективностью существующих механизмов управления деятельностью предприятия.

Предварительными допущениями о влиянии макроэкономического окружения на состояние предприятия, учитываемого в управленческих механизмах, могут выступать стилизованные факты современных эмпирических исследований [3]: дифференциация производственного выпуска, изменение ассортимента, улучшение качества продукции, неравномерность распределения богатства и др.

Таким образом, соответствие внутреннего устройства предприятия специфике делового окружения выступает базовой предпосылкой обеспечения развития и функционирования предприятия [2]. О завершении периода (цикла) развития сигнализирует достижение устойчивости деятельности предприятия [5, 6].

Как правило, в случае дезорганизационных явлений в работе предприятия его руководство осуществляет попытки их замедления и устранения при сохранении прежнего режима функционирования. Осознание безуспешности предпринимаемых мер приводит к пониманию необходимости перехода к новому режиму функционирования, который требует организационных изменений и эффективного ресурсного обеспечения. После перехода к новому режиму также проводятся организационные изменения и перераспределение ресурсов [7]. Поэтому организационная гибкость и маневренность относятся не только к свойствам, но и к предпосылкам развития предприятия.

Следовательно, средством поддержки управления развитием выступает целеполагание. Оно является отправной точкой в управленческом цикле, а его результат – это качественная конкретизация "образа" предприятия в перспективе (формализация целевого состояния) и формирования долгосрочных ориентиров развития [15]. Цели используются для выполнения функций на всем цикле стратегического управления, достижения консенсуса между внутренними субъектами, построения эффективного взаимодействия с субъектами делового окружения. На их основе устанавливаются временные интервалы и характеристики